

„Közel, s Távol”

II.

*Az Eötvös Collegium Orientalisztika Műhely
éves konferenciájának előadásaiból*

2012

„Közel, s Távol” II.

*Az Eötvös Collegium Orientalisztika Műhely
éves konferenciájának előadásaiból*

2012

ÚJ SZÉCHENYI TERV

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projektek az Európai Unió
támogatásával valósulnak meg.

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0030 „Önálló lépések a tudomány területén”

Eötvös Collegium

Budapest, 2012

Felélő kiadó: Dr. Horváth László, az ELTE Eötvös Collegium igazgatója

Szerkesztő: Takó Ferenc

Korrektúra: Doma Petra, Jámbor Aliz Laura, Kövi Franciska,

Sándor Angelika, Takó Ferenc

Copyright © Eötvös Collegium 2012

Minden jog fenntartva!

Nyomdai kivitel: Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.

Felélő vezető: Kovács Jánosné ügyvezető igazgató

ISBN: 978-963-89596-1-4

Bagyinka Krisztina

Törökország új önmeghatározása Az új török külpolitika

Törökország új önmeghatározása egyrészt egy markáns belpolitikai, másrészt külpolitikai önmeghatározás-váltást jelent, amely egyértelműen a 2002 óta hatalmon lévő Igazság és Fejlődés Pártjához (AKP) köthető.

A török belpolitika eseményei a köztársaság alapításától kezdve egyensúlyoztak az iszlám törvénykezés, vagyis a sharía, valamint a szekuláris demokrácia között. A posztataturki éra meglehetősen rapszodikus vonásokat mutat. Az ataturki eszmék, vagyis a belpolitikát tekintve a szekuláris demokrácia, a külpolitika szempontjából a Nyugat-orientáció letéteményese a katonaság és a Köztársasági Néppárt (Cumhuriyet Halk Partisi, CHP) lett. Velük szemben azonban időről időre felütötte fejét a Török Birodalom korának joggyakorlata, az iszlám törvénykezés visszaállítóinak a szerveződése. Tulajdonképpen ennek is köszönhető a hadsereg többszöri, '60-as, '71-es és '80-as katonai puccsa, valamint a '97-es posztmodernnek nevezett államcsínye.

Ez a rapszodikus jelleg azonban az új évezred beköszöntével megszűnni látszik. Lassan immár egy évtizede uralja a török belpolitikai elitet és kormányzást a mérsékelt iszlámot a politikába sikeresen beemelő Igazság és Fejlődés Pártja, az AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi). Először a 2002-es választásokon kerültek ki győztesként, olyannyira, hogy önállóan is kormányozni tudtak. Ezt követően a 2007-es, majd legutóbb a 2011-es választásokat is magasan nyerték.¹ Ezek a választási eredmények példa nélkülinek számítanak a modern Törökországban. A párt és ezzel együtt Törökországban a mérsékelt politikai iszlám legkiemelkedőbb alakja kétségkívül a török miniszterelnök, Recep Tayyip Erdoğan.

¹ 2007-ben a szavazatok 46,58 %-át, míg 2011-ben 49,9%-át szerezte meg az AKP. Forrás: EGERESI Zoltán, „Törökországi választások”, 2011, http://www.grotius.hu/doc/pub/ZDPZUK/2011_127_egeresi_zolt%C3%A1n_t%C3%B6r%C3%B6korsz%C3%A1gi_v%C3%A1laszt%C3%A1sok.pdf, (2011. 10. 02.), 1.

Csakúgy, mint a belpolitikánál, a külpolitikát illetően is újítást hozott az Igazság és Fejlődés Pártja. Ugyanakkor külpolitikai orientációját tekintve talán még nagyobb a Nyugat félelme, mint a szekuláris demokrácia diskurzus esetében. Az nem kérdéses – sosem volt az –, hogy Törökország „linch pin state”, vagyis többes kötésű állam, amely két világ, az ún. Nyugat és Kelet között kíván összekötő kapcsot jelenteni. Szeretné megőrizni nyugati szövetségeit, ugyanakkor példát akar mutatni a régiójában található muszlim államoknak arra, hogy egy többségében muszlim vallású népet is lehet demokratikus eszközökkel, szekuláris módon vezetni. Tény, hogy az AKP alatt vált Törökország tagjelölt országgá, és kezdhette meg csatlakozási tárgyalásait az Európai Unióval, mégis ezzel párhuzamosan egyre nagyobb figyelmet szentel a Nyugat helyett a keleti szomszédságnak. Ez nemcsak a nyugati szakértőket tölti el aggodalommal, de azokat a nemzetközi szervezeteket is, amelyeknek Törökország tagja. Miként az ország belpolitikájában is azt hangsúlyozza, hogy olykor iszlamista megnyilvánulásai ellenére elkötelezett a nyugati értékek, demokratikus reformok iránt, ugyanúgy külpolitikájában is nyugati elkötelezettségét hangoztatja az egyre intenzívebbé váló közel-keleti kapcsolatok ellenére.

Sokak szerint azonban Ankara fokozatosan elfordul a Nyugattól egy neootomán politikát játszva, amelynek lényege, hogy minél nagyobb befolyásra tegyen szert a régiójában, növelje a „soft power”-t, és független játékosná váljon a multipoláris világban.²

A neootomán politikának három fontos ismertetőjegye van:

1. A hajlandóság, hogy kiegyezzen Törökország ottomán és muszlim örökségével. A neootománizmus nem a török imperializmusra szólít fel. Ehelyett a szekularizmus egy sokkal mérsékeltebb verzióját kínálja. Az etnikaiával szemben sokkal inkább az állampolgárság polgári és multikulturális koncepcióját hangsúlyozza.
2. Fontos jegy a „nagyság érzése”. A grandiózus tudat és a magabiztosság nagyban hozzájárul Törökország világban betöltött szerepéhez. A neootomán irányzat Törökországot regionális szuperhatalomnak látja. E szerint tehát az országnak egy igen sarkalatos pontot képezve aktív diplomáciai, politikai és gazdasági szereplőként kell megjelennie a térségben, amelynek egyben ő maga a központja is.

² Katinka BARYSCH, “Can Turkey combine EU accession and regional leadership?”, *Centre for European Reform*, January 2010, 1–2., http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/pb_barysch_turkey_25jan10-232.pdf

3. Az irányzat célja, hogy magáévá tegye mind a nyugati, mind a muszlim világot, vagyis „Janus-arcú” legyen.³

A török külpolitika kétségtelenül domináns alakja Ahmet Davutoğlu külügy-miniszter. Ahmet Davutoğlu nemcsak politikus, hanem tudós is, a Marmara Egyetemen politikatudomány-professzor is volt. Számos publikációja jelent meg, amelyek többsége a török külpolitikával foglalkozik, legjelentősebb művének a *Stratégiai mélységek* című könyvét tekintik. Politikai pályája során volt már nagykövet, Erdoğan tanácsadója, majd 2009. május 1. óta Törökország külügyminisztere. A *Foreign Policy* magazin összeállításában a 2010-es év 100 legfontosabb nemzetközi gondolkodója között szerepel.⁴

A külügyminiszter egyik legfontosabb elve a „zéró probléma”, amely azt követeli meg, hogy az ország jó kapcsolatokat ápoljon szomszédaival. Davutoğlu politikájának továbbá van egy pikantériája. Ezt a 2001-es *Stratégiai mélységek* című könyvében fejti ki legrészletesebben. Ebben – többek között – arról ír, hogy Törökországnak földrajzi és történelmi vonalán kell haladnia, és mind az ottomán időket, mind a hidegháború alatti szoros nyugati kötelekeket figyelembe kell vennie.⁵

Davutoğlu határozottan állítja, hogy elkötelezett a Nyugat iránt. Ezzel egy időben ellentmondást nem tűrően áll ki keleti partnerei mellett, olykor a Nyugat ellenében. Mind a nyugati, mind a keleti partnerek elmarasztalják a másik táborral való jó kapcsolatáért, ugyanakkor ez az a kapocs, amely oly vonzóvá is teszi Törökországot. E tekintetben tökéletes összhangot mutat a miniszterelnök, Recep Tayyip Erdoğan gondolatával, aki a CNN-nek adott interjújában a következőt mondta (2011. szeptember 24.):

Mr. Zakaria, én nem vagyok rocksztár, politikus vagyok. De egyértelműen elmondhatom, hogy nem minden szükségszerűen helyes abból, amit a nyugati világ tesz. Igyekszünk átvenni a nyugati tudományt. Igyekszünk átvenni mindent, ami a nyugati fejlődés és minden szépségét a Nyugatnak. De ne felejtjük el, hogy Keleten is számos gyönyörű dolog van. Ne hagyjuk a világ keleti felét mellőzve.⁶

³ Ömer TAŞPINAR, “The Turkish Model and its Applicability”, = *Turkey and the Arab Spring: Implications for Turkish Foreign Policy from a Transatlantic Perspective*, Mediterranean Paper Series 2011, 9–10.

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Ahmet_Davuto%C4%9Flu, (2011. 10. 09.)

⁵ BARYSCH, i. m., 4.

⁶ “Recep Tayyip Erdogan: Mr. Zakaria, I’m not a rock star, I’m a politician. But I can say very clearly that, look, everything that the Western world does is not necessarily right. We work on adopting the science of the West. We work on adopting whatever has been developed and whatever is beautiful in the West. But let’s not forget, there are really beautiful things in the East, as well.

Mégis honnan ered ez a magabiztosság? Elsősorban Törökország geopolitikai helyzete rejti a választ. Davutoğlu megfogalmazásában az ország három koncentrikus geopolitikai kör közepén található: 1. Balkán, Fekete-tenger és vonzáskörzete, Kaukázus; 2. Közel-Kelet és a keleti Mediterráneum; 3. Perzsa-öböl, Afrika és Közép-Ázsia.⁷

A török külpolitikát tekintve a következő részterületeket különíthetjük el. A szomszédságpolitikát vizsgálva Törökország Oroszországgal, Örményországgal, Azerbajdzsánnal, Grúziával, Szíriával, Irakkal és Iránnal való kapcsolatát szokás vizsgálni. Ciprussal fennálló viszonya önálló problematikát képez, csakúgy, mint Izrael és a palesztin államiság kérdése, a törökök ehhez való hozzáállása, illetőleg az Európai Unióhoz fűződő kapcsolata. Megint csak külön szokás emlegetni a szomszédságpolitikánál bővebb, Közel-Keleten betöltött szerepét, valamint a glóbusz viszonyai közötti helyét.

Sajnos jelen tanulmány keretei nem adnak lehetőséget arra, hogy kifejtsem, mely geopolitikai körben milyen szerepet tölt be Törökország. Sokkal inkább szeretném annak az esszenciáját adni, hogy mennyiben változott meg Törökország közel-keleti hatalmi konstellációban és a világban betöltött szerepe. Továbbá az egyik legfontosabb kérdés: mennyit áldoznak a törökök a „nagy befolyás ol-tárán”. A jelenlegi nyugati szövetségek relatív súlyának csökkenése és a keletiek felértékelődése egy tartós visszarendeződés-e, avagy átmeneti állapot?

Új közel-keleti hatalmi konstelláció

Az utóbbi idők egyik legnagyobb változása a Közel-Keleten kétségkívül az „arab tavaszként” említett eseménysor, ahol egy ország belpolitikai változásai lavinaszerűen eredményeztek változásokat több térségbeli ország belpolitikájában. A Tunéziából kiinduló folyamat átterjedt Egyiptomra, sőt Algériára, Jemenre, Jordániára és Bahreinre is hatással volt,⁸ Líbiáról nem is beszélve. Ha pedig egy térség több államában instabillá válik a belpolitikai status quo, instabillá válhat az egész térség.

Ebben a jelenleg is formálódó új közel-keleti hatalmi konstellációban Ankara döntő szereplővé kíván válni, és természetesen nemcsak a politikai, de a gazdasági tortából is nagy szeletet igényel. Ezért a máskor kíváró Törökország

Do not leave the Eastern parts of the world aside. Forrás: <http://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2011/09/24/erdogan-israel-shows-no-mercy/>, (2011. 10. 05.)

⁷ Sally McNAMARA – Ariel COHEN – James PHILLIPS, “Countering Turkey’s Strategic Drift”, *Backgrounder*, No. 2442, July 26. 2010, 3.

⁸ N. RÓZSA Erzsébet, „A »harag forradalma«”, http://www.grotius.hu/doc/pub/CXVGCL/2011_28_nr%C3%B3zsa_ersz%C3%A9bet_a%20harag%20forradalma.pdf, (2011. 09. 20.)

a kialakulóban lévő új közel-keleti arculat meghatározójaként az elsők között ragadta magához a kezdeményezést, hogy ellátogasson az „arab tavasz” országába, és támogatásáról biztosítsa az új vezetőket. Tayyip Erdoğan 2011. szeptember 12-én az „arab tavasz” három országát, Egyiptomot, Líbiát és Tunéziát érintő körútra indult.⁹ A török miniszterelnök minden arab vezetőtől azt kérte, hogy vezessenek be reformokat, és ne hagyják figyelmen kívül a nép akaratát. Szerinte a térségben olyan folyamat van kialakulóban, amely kiépíti a demokráciát és a szabadságot. Hangsúlyozta Törökország baráti közeledését, valamint azt, hogy az országot nem gazdasági érdek hajtja („Nem keresünk olajat Líbiában”).¹⁰ Erdoğan és (az időközben a felkelők kezére jutott és meggyilkolt)¹¹ Moammer Kadhafi volt líbiai vezető közötti állítólagos baráti viszony ellenére Törökország „az új idők új urai mellé állt”. Így tehát Törökország megalapozta partneri viszonyát az új politikai vezető csoportokkal. Ugyanakkor a gazdasági szakemberek sem tétlenkedtek. Egyiptomban például a kormányfőt elkísérő 280 üzletember egyetlen nap alatt egymilliárd dollár értékben írt alá szerződéseket. Davutoğlu szerint „az eddig Egyiptomba befektetett másfél milliárd dollár török tőke két év alatt 5 milliárdra nő, a kétoldalú kereskedelem volume pedig négy év alatt a jelenlegi 3,5 milliárdról 10 milliárdra emelkedik.”¹²

Törökországot mind a Nyugat, mind a Kelet szereti modellként emlegetni. Sokan felteszik a kérdést, hogy valóban modellként szolgálhat-e Ankara az arab országoknak. Henri J. Barkey szerint rossz a kérdés. Törökország esete ugyanis sui generis, a török fejlődés megismételhetetlen. Ennek legfőbb oka pedig az, hogy Törökország nem egy adott séma alapján fejlődött, hanem a jó és rossz döntések eredményeképpen vált azzá, amilyen ma. Ugyanakkor fontos tanulmányozni a török esetet, mert sokat lehet belőle tanulni. A legfontosabb következtetés pedig a türelem: mindez tekinthető evolúciónak is, hiszen az intézmények nem alakulnak ki egyik napról a másikra, és a gazdaságpolitikai megvalósításnak is időre van szüksége.¹³

⁹ http://nol.hu/lap/vilag/20110913-erdogan_felkeresi_az_arab_tavaszi_oroszagait, (2011. 10. 22.)

¹⁰ <http://szabadriport.wordpress.com/2011/09/14/erdogan-megtisztitja-a-katonai-vezetest/>, (2011. 10. 22.)

¹¹ http://hvg.hu/vilag/20111020_elkaptak_kadhafit#utm_source%3dhvg_daily%26utm_medium%3demail%26utm_campaign%3dnewsletter2011_10_20%26utm_content%3dtop, (2011. 10. 22.)

¹² KERESZTES Imre: „Birodalmi lépegető”, HVG, 2011. 10. 01., 39. szám, 22–24.

¹³ HENRI J. BARKEY, „Coordinating Responses to the 2011 Arab Revolt: Turkey and the Transatlantic Alliance”, = *Turkey and the Arab Spring: Implications for Turkish Foreign Policy from a Transatlantic Perspective*, Mediterranean Paper Series 2011, 20–22.

Mindazonáltal az arab világ számos korrupst és autoriter rezsimjének bukása még nem jelenti szükségyszerűen azt, hogy az arab emberek most már abban a helyzetben vannak, hogy olyan alternatív demokratikus rezsimet építsenek, amelyek képesek a túlélésre, és virágzóak lehetnének egy olyan régióban, amely komplex politikai, gazdasági és szociális ellentmondásokkal terhelt.¹⁴ Az „arab tavasz” feltehetően nem vezet majd egységes eredményre. Néhány állam – mint Tunézia – sokkal valószínűbben a demokrácia irányába mozdul el, másokban újjáépül az autoriter rezsim – ilyen lesz valószínűleg Egyiptom –, míg megint mások a reformok irányába mozdulnak el – például Marokkó –, miközben egyesek számára a jövő változatlan marad – többek között Líbia, Szíria, Jemen, Bahrein. Több szakértő szerint a Közel-Kelet sajnos a status quo ante állapotába kerül majd vissza.¹⁵

Aminek most tanúi vagyunk, minden túlzás nélkül a Közel-Kelet új hatalmi konstellációjának a létrejötté. Ebben pedig Törökország kétségtelenül vezető szerepet fog betölteni. Rendkívül érdekes az a fordulat, amely Törökország arab országok általi megítélésében történt. Az arab államok nem szívesen emlékeznek vissza az Oszmán Birodalom négy évszázados uralmára, amely miatt Törökország meglehetősen hátránnyal indul a regionális vezető szerepért. Mára azonban Ankara a törökök és az arabok közötti lelki rokonságot hirdeti. Bizonyos esetekben nagyon helyesen alkalmazza a kivárás taktikáját, míg máskor az első között ismeri fel a gyors reagálás szükségességét. Ahmet Davutoğlu szerint „Törökország és Egyiptom, a régió két befolyásos, népes és katonailag is erős országa új tengelyt alkothat”. Egyesek szerint Ankara és az arab világ násza majdnem olyan mértékű változás, mint a térség diktátorainak bukása.¹⁶ Egyszerűen teljes hatalmi átrendeződést jelenthet. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy a régió még mindig meglehetősen instabil, és nem elképzelhetetlen, hogy iszlamista rezsimek jönnek létre, vagy elmarad az ígért stabilitás.

Az EU és a „globális torta”

Törökország tagja a G20-nak, vagyis a világ 19 legnagyobb gazdaságát és az Európai Uniót tömörítő szervezetnek. A 2009-es gazdasági világválság a legtöbb

¹⁴ Hassan NAFAA, „The »Turkish Model« in the Mirror of the Arab Spring”, = *Turkey and the Arab Spring: Implications for Turkish Foreign Policy from a Transatlantic Perspective*, Mediterranean Paper Series 2011, 37.

¹⁵ Nathalie TOCCI, = *Turkey and the Arab Spring: Implications for Turkish Foreign Policy from a Transatlantic Perspective*, Mediterranean Paper Series 2011, 4.

¹⁶ „Birodalmi lépegető”, *i. m.*

országot megrázta, ám Törökország ezt kisebb sebekkel átvészelte. Az ország gazdasági növekedését tekintve már-már Kínával vetekszik, a világ második legdinamikusabban fejlődő gazdasága. A világ tizenhatodik, Európa hatodik legnagyobb gazdasága. Előrejelzések szerint 2050-re az EU harmadik legnagyobb gazdasága lehet Németország és az Egyesült Királyság után. Bár az is tény, hogy Törökországon belül rendkívüli területi és osztálykülönbségek tapasztalhatók (ez Kínában sincs másképpen). Mára ugyan a szolgáltatószektor dominál, ám a mezőgazdaság továbbra is meghatározó (nem véletlen, hogy Franciaország annyira fél a török csatlakozástól, amely rendkívül jelentős anyagi forrásokhoz jutna az agrárpolitikai és a kohéziós alapokból). Bár a munkanélküliség még mindig magas Törökországban (10,8 %, a fiatalok körében pedig 25%-os súlyt jelent), a „fogyó társadalmakkal” rendelkező Európai Uniónak komoly vonzerőt jelent a hihetetlen demográfiai mutatókkal rendelkező ország. „A mára 75 millióra duzzadt lakosság átlagéletkora 28,8 év, 60 százaléka pedig 35 év alatt van”, továbbá „2025-re 85 millió, 2050-re 97 millió törököt prognosztizálnak”.¹⁷

Ugyanakkor a világ nem csak az Európai Unióból és annak féleleimből, valamint ösztönzöiből és követeléseiből áll. Törökország nem is csak regionális, hanem globális szereplővé kíván válni. A G20 komolyan veszi Törökországot, és a világ valamennyi gazdasága egyre inkább felfigyel Ankara új politikájára. Míg a 20. században a nyugati hegemonia (leginkább az Amerikai Egyesült Államok, valamint az európai országok) játszottak vezető szerepet a világkereskedelmet és a pénzügyi rendszert tekintve, addig a 21. században elkerülhetetlen Kína, India vagy Brazília beemelése a világ vezető gazdasági hatalmai közé. A G20 globális irányba történő elmozdulást jelent a G8-hoz képest,¹⁸ ki nem mondott célja, hogy csökkenjen Európa relatív súlya a világban. Így nem lehet elmenni a mellett a tény mellett, hogy a G8-hoz képest a G20-ban csupán eggyel több európai állam van: ez pedig Törökország. Bár Törökország tagsága az ország gazdasági súlyán alapult, fontos politikai tényezőkre is reflektált. Minthogy az ország NATO-tag, és szoros kapcsolata vannak Európával, mindenképpen konstruktív szereplőnek tekinthető, amely emellett „hozzájárul a csoport kulturális, politikai és gazdasági diverzitásához is”. Ennek okán Törökország nemcsak Európa és Ázsia között tud „híd szerepet” betölteni, hanem a fejlődő ipari gazdaságok és a felemelkedő piacok között is. Az olyan felemelkedő gazdaságok, mint Brazília, Kína, India

¹⁷ http://kitekinto.hu/eia/2011/01/22/megallithatatlan_a_torok_uthenger/, (2011. 10. 22.)

¹⁸ Juha JOKELA, “The G-20: A Pathway To Effective Multilateralism?”, *Institute for Security Studies*, April 2011, 5.

vagy Törökország a legnagyobb donorállamokká váltak.¹⁹ Az tehát nem kérdés, hogy Törökország a világ gazdaságainak élmezőnyében van. Ugyanakkor nemcsak Ankara, hanem az összes állam tekintetében felmerül a kérdés: mennyire kompatibilis egymással a gazdasági növekedés és a demokratikus jóléti állami berendezkedés. Az európai országok és az Európai Unió fejlődésének gátját sokan abban látják, hogy „túlzott” szociális juttatásokat nyújt az egyénnek, és ez rengeteg pénzt emészt fel az állami/közösségi büdzséből, ez pedig hátráltatja a gazdasági fejlődést. Törökország igyekszik gazdasági és demokratikus fejlődését összeegyeztetni, egyelőre sikerrel.

Az ország az utóbbi időben ugyanakkor kezd eltávolodni az Európai Uniótól, bár ez esetben szó sincs egyoldalú döntésről. Kétségtelen, hogy az AKP hatalomra kerülése óta a „mérsékelt iszlamizmus” és a keleti kapcsolatok támogatottabbak a török nép körében, mint valaha, ugyanakkor az AKP számára is fontosak az EU-kapcsolatok. Törökország már több mint 50 éve igyekszik az Unió tagjává válni. Nyílt titok, hogy Ausztria, valamint az EU vezető államai közé tartozó Franciaország és Németország ellenzik Ankara EU-s csatlakozását. Előrelépés történt, Törökország 2005. október 3-án megkezdte a csatlakozási tárgyalásokat az EU-val, de a „nyitott végű tárgyalások” már közhelynek számítanak a török csatlakozás témakörében. A Közel-Kelet térségében kialakuló lehetőségek és az EU-ban való csatlakozás egyszerre arra is ösztönözheti a törököket, hogy elforduljanak a Nyugattól, az Európai Uniótól. Az elfordulás lehetőségét Németország külügyminisztere, Guido Westerwelle akut veszélyhelyzetnek nevezte, és a csatlakozási tárgyalások felgyorsítását szorgalmazta.²⁰

Ugyanakkor Németország is megosztott a kérdésben. Az NSZK gazdasági fellendülésében komoly szerepet játszó török vendégmunkásoknak köszönik a részvételt, de az ott ragadt, már sokadik nemzedék előtt mossák kezeiket, és nem hajlandók a német államépítés fontos részének elismerni őket. Bár egyesek akut veszélyhelyzetet emlegetnek, mások hallani sem akarnak engedményekről. A törökök eddig is kivártak, és az EU-val szemben támasztott igényeiket (leginkább a szabad munkavállalásra vonatkozót) eddig sem adták alább. Az borítékolható, hogy a G20 tagjaként egyre nagyobb regionális (és globális) befolyásra szert tevő Törökország ez irányú követelése nem fognak változni. A kérdés inkább az: mikor változik az EU törökökhöz való hozzáállása? És ha ez bekövetkezik, nem-e lesz túl későn? Az könnyen elképzelhető, hogy átmeneti helyzetről van szó a keleti térnyerés és az EU-tól való távolodás kapcsán, de lehet-e ebből tartós visszarendeződés?

¹⁹ JOKELA, *i. m.*, 23., 40.

²⁰ http://hvg.hu/vilag/20111030_Merkel_torokok_vendegmunkasok, (2011. 11. 03.)

Az EU és Törökország az „arab tavasz” kezelésében való együttműködése sokat javítana a kettő kapcsolatán. Ugyanis mind az EU-nak, mind Törökországnak hosszú tapasztalata van a déli Mediterráneummal. Az összehangolásra több okból is szükség van. Az EU „arab tavaszra” adott reakciója lassú és meglehetősen gyenge volt. Továbbá az Európai Tanács 2011. június 23–24-i ülésén ahelyett, hogy az „arab tavaszra” adott politikai válaszlépésen gondolkodtak volna, az EU belső problémáival foglalkoztak (úgy mint a görög válság, az Unió gazdasági és pénzügyi alapjait érő folyamatos veszély és a schengeni rendszer potenciális összeomlása). Ezzel szemben Törökország reakciója gyors és erőteljes volt, nem felejtett el felszólítani a demokratikus berendezkedés fontosságára. És bár Törökország az arab országok bizalmát élvezzi, nem rendelkezik kellő anyagi és intézményi forrással, amellyel az EU viszont igen. Minthogy Törökország nem is álmódhat ilyen jellegű forrásokról, az EU pedig ilyen mértékű befolyásról, a kettő nagyon jól kiegészítené egymást, amennyiben cselekedeteiket összehangolnák. Az együttműködés már csak azért is fontos, mert a 2012 második felére esedékes ciprusi elnökség az egyébként is feszült helyzet eskalálódásához vezethet.²¹

Összegzés

A jelenleg instabil belpolitikával rendelkező közel-keleti államok örömmel nyúlnak Törökország segítő keze felé, amely nemcsak politikai, de komoly gazdasági példa is ezen államok számára. Az Ahmet Davutoğlu által említett három koncentrikus geopolitikai kör közül az első kettőben már biztosan komoly szereplő Ankara, befolyási övezetét pedig szépen lassan növeli. A közel-keleti stabilitás még várat magára, hiszen komoly kérdéseket vet fel nemcsak a térségbeli országok átalakulása, hanem a szövetségi rendszerekben bekövetkezett változások is. Törökország és Izrael szakítása számos kérdést vet fel, valamint a 2012-es amerikai elnökválasztás kimenetele is döntően befolyásolja majd az Egyesült Államok Közel-Kelet politikáját. Az Európai Unió is komoly dilemma elé kerül, hiszen mint globális aspirációkkal rendelkező szereplőnek jó viszonyt kell ápolnia a Közel-Kelet vezető gazdaságaival is. Törökország egyre növekvő regionális szerepe pedig predestinálható.

A „híd szerep” ugyanakkor meginogni látszik. Törökország mintegy fél évszázada áll Európa kapuiban, és a siker még így sem borítékolható. Az Unió

²¹ Eduard Soler i LECHA: “The EU, Turkey and the Arab Spring: From Parallel Approaches to a Joint Strategy?”, = *Turkey and the Arab Spring: Implications for Turkish Foreign Policy from a Transatlantic Perspective*, Mediterranean Paper Series 2011, 27–31.

továbbra is megosztott a török csatlakozás kérdésében. A közel-keleti események kapcsán meglehetősen világossá vált, hogy Ankara nem feltétlenül hangolja össze külpolitikáját a nyugati szövetségi rendszerekkel, hanem sokkal inkább saját regionális vezető szerepét építi. Ankara Nyugattól való elfordulása pedig komoly veszélyeket rejt az Unió és Törökország szempontjából is. Törökország elveszítene speciális helyzeti előnyét a régiójában, hiszen már nem lenne meg az a többes kötésű tulajdonsága, amely olyannyira felértékeli az ország geopolitikai helyzetét. Másfelől mind az Európai Uniónak, mind a Nyugatnak komoly veszteség lenne elveszíteni egy olyan országot a Közel-Keleten, amely demokratikus berendezkedéssel bír, és befolyásos szerepet tölt be a közel-keleti iszlamista berendezkedésű államok körében.

Törökország nagyon ügyesen egyensúlyoz „a világot jelentő deszkákon” a Kelet és Nyugat összecsapásainak viharában, és politikai, valamint gazdasági befolyása aligha fog csökkenni, ám nőni feltehetőleg annál inkább. Erdoğan szavaival élve a „Yeniden lider Türkiye”, vagyis az „újra vezető Törökország”²² a legkevésbé sem vész a jövő homályába, sőt egyre inkább körvonalazódni látszik.

Felhasznált irodalom

Folyóiratok

EGERESI Zoltán: „Törökországi választások” (2011), http://www.grotius.hu/doc/pub/ZDPZUK/2011_127_egeresi_zolt%C3%A1n_t%C3%B6r%C3%B6korsz%C3%A1gi_v%C3%A1laszt%C3%A1sok.pdf (2011. 10. 02.)

KERESZTES Imre: „Birodalmi lépegető”, HVG, 2011. 10. 01., 39. szám, 22–24.

TOCCI, Nathalie – TAŞPINAR, Ömer – BARKEY Henri J. – LECHA, Eduard Soler i–Nafaa Hassan: *Turkey and the Arab Spring- Implications for Turkish Foreign Policy from a Transatlantic Perspective*, Mediterranean Paper Series 2011. (http://www.iai.it/pdf/mediterraneo/GMF-IAI/Mediterranean-paper_13.pdf)

²² EGERESI, *i. m.*, 5.

Tanulmányok

- BARYSCH, Katinka: *Can Turkey combine EU accession and regional leadership?*, Centre for European Reform, January 2010, 1–2., 4; http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/pb_barysch_turkey_25jan10-232.pdf
- JOKELA, Juha: *The G-20: A Pathway To Effective Multilateralism?*, in: Institute for Security Studies, April 2011.
- MCMANARA, Sally – COHEN, Ariel – PHILLIPS, James: “Countering Turkey’s Strategic Drift”, *Backgrounders*, No. 2442, July 26. 2010.
- N. RÓZSA Erzsébet: „A »harag forradalma«, http://www.grotius.hu/doc/pub/CXVGCL/2011_28_n.r%C3%B3zsa_erzs%C3%A9bet_a%20harag%20forradalma.pdf (2011. 09. 20.)

Internetes források

- http://en.wikipedia.org/wiki/Ahmet_Davuto%C4%9Flu (2011. 10. 09.)
- <http://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2011/09/24/erdogan-israel-shows-no-mercy/> (2011. 10. 05.)
- http://nol.hu/lap/vilag/20110913-erdogan_felkeresi_az_arab_tavaszi_orszagait (2011. 10. 22.)
- <http://szabadiport.wordpress.com/2011/09/14/erdogan-megtisztitja-a-katonai-vezetesi/> (2011. 10. 22.)
- http://hvg.hu/vilag/20111020_elkaptak_kadhafit#utm_source%3dhvg_daily%26utm_medium%3demail%26utm_campaign%3dnewsletter2011_10_20%26utm_content%3dtop (2011. 10. 22.)
- http://kitekinto.hu/eia/2011/01/22/megallithatatlan_a_torok_uthenger/ (2011. 10. 22.)
- http://hvg.hu/vilag/20111030_Merkel_torokok_vendegmuknasok (2011. 11. 03.)

Tartalomjegyzék

„KÖZEL”

HEVESI KRISZTINA: Mereruka vezír masztabájának mozgásbrázolásai. A 13-as kamra reliefjei.....	9
TAKÁCS DÁNIEL: III. Mereszanh sírja és környezete.....	27
KÖVI FRANCISKA: Kopt kolostori művészet: a Vörös és a Fehér kolostor.....	47
SUSÁNSZKI JUDIT: Pokoli történetek. Bibliai útikalauz a síron túl.....	59
GYÖNGYÖSI CSILLA: Az egyistenhit megvallásáról (tawhīd) szóló hadíszyűjtemény ismertetése Buḥāri <i>Ṣaḥīḥ al-Buḥāri</i> című művéből.....	69
SZÁLKAI KINGA: Politikai iszlám: Alternatíva Közép-Ázsia számára?.....	79
BAGYINKA KRISZTINA: Törökország új önmeghatározása. Az új török külpolitika.....	89

„TÁVOL”

NYESTE ZSOLT: A kauzalitás szerepe a <i>Gendzsi monogatariban</i>	101
SZÁJLI KRISZTINA: Edogawa Ranpo és a japán detektívregény.....	119
SÁGI ATTILA: A nyelvi sztenderdizációs folyamatokat elősegítő és gátló tényezők Japánban a XX. században.....	131
SÁNDOR ANGELIKA: Amit az udvariasságelmélet nem tud.....	143
FÜREDI CSILLA: Személyes névmások, személyre utaló szavak a japán genolektusokban.....	151
LÁZÁR MARIANNA: Az ókori kínai és japán bronztükrökön megjelenő Négy Égtájór kultusza.....	161
VÖRÖS ERIKA: Hegy a világban, világ a hegyben. A szakrális világ földi megnyilvánulása a japán eszmerendszerben.....	171
DEÁK BORBÁLA ZSUZSANNA: A nevári buddhizmus sajátos arca.....	187
DÓBER ÁGNES: Felhők és vérpoklok. A nőkről alkotott kép a vallásban a premodern Japánban.....	195
SINKA ZSÓFIA: Távoli Szépségek. Kisaengek.....	205
KÁPOLNÁS OLIVÉR: Dzsingisz kán visszatérése.....	217

„KAPCSOLATOK”

HARTYÁNDI MÁTYÁS: Az emberi test a korai kínai bölcseletben.....	225
BARTÓK ANDRÁS: Fortélyok és táblajátékok. A kelet-ázsiai és a nyugati stratégiai kultúra.....	233
ILKÓ KRISZTINA: Eskandély Máté. Egy középkori magyarországi remete Kínában?	243
TAKÓ FERENC: Érvek, technikák, autoritások. Matteo Ricci <i>Tianzhu</i> <i>shiyijének</i> érvelési módszeréről.....	255
HANÁK JÁNOS: Christovão Ferreira két arca	271
CSONTOS SÁRA: A magyar ősköltészet keleti kapcsolatai.....	281
KONTSEK ANDRÁS: A jogaszövegek magyar nyelvű interpretációi.....	289
DOMA PETRA: Japán Shakespeare?	299
DÉNES MIRJAM: Japonizáló díszletek, jelmezek és a tradicionális japán művészet kapcsolatai. Tervezők, források, látásmódok	305
SEBESTYÉN DÓRA: Japán békeszerződés, 1951.....	327
MUSZKA KATALIN: <i>Koryo Saram</i> : A Közép-Ázsiába deportált koreaiak története	337
CSENDOM ANDREA: A Japánban élő koreai kisebbség, <i>a zainichi</i> „probléma”. Félreértések a koreai betelepülések kapcsán és napjaink generációs problémái.....	347